

łów archiwalnych w postaci dokumentów obu izb parlamentu, akt rady ministrów, ministerstwa sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, a także wyższych sądów i władz prokuratorskich. Sięgnął też oczywiście do ówczesnej literatury prawniczej, w której znajdowały oddźwięk prowadzone prace legislacyjne.

Monografia obejmuje trzy części, podzielone z kolei na rozdziały, których jest w sumie piętnaście. W części pierwszej omówił Autor koncepcję reformy („Az igazságügyi reformkonceptió”, s. 17 - 62), a dwa kolejne etapy jej realizacji przedstawił w części drugiej („A bírósági szervezet átalakítása”, s. 63 - 160) i trzeciej („A provizórium és a reorganizációs program”, s. 161 - 196). Ponadto w obszernym aneksie zamieścił 13 dokumentów, ilustrujących rozmieszczenie, skład osobowy i działalność sądów powstałych w latach reformy (s. 197 - 236).

Książka wydana została starannie i w estetycznej formie. Brak w niej jednakże przydatnych dla czytelnika wykazów zużytkowanych źródeł i literatury oraz streszczeń obcojęzycznych. Zamyka ją zaś sam tylko spis treści w językach niemieckim i rosyjskim.

L.P.

Hans Georg Knothe, *Die Geschäftsfähigkeit der Minderjährigen in geschichtlicher Entwicklung* (Europäische Hochschulschriften, Reihe 2: Rechtswissenschaft, Bd. 325), Frankfurt a.M.—Bern 1983, ss. LXXXIII, 479.

Monografia H. G. Knothe jest jego dysertacją, obronioną w 1980 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Kolonii. Wzbudza ona od razu zainteresowanie przede wszystkim swoim zasięgiem czasowym. Pod ogólnym określeniem tytułowym „w historycznym rozwoju” ujął bowiem Autor czasy od prawa rzymskiego po współczesne prawo niemieckie (łącznie z prawem cywilnym NRD).

Przedmiotem pracy jest zdolność do czynności prawnych osób małoletnich, rozumianych szeroko jako każda niepełnoletnia jeszcze osoba niezależnie od innych możliwych podziałów wiekowych w tym obrębie. Z drugiej strony, ogranicza się Autor do problematyki zawierania przez małoletnich czynności prawnych z pominięciem innych zagadnień, łączących się z sytuacją prawną takich osób (np. zdolność prawna czy odpowiedzialność za delikty). Przy tak określonym przedmiocie badań podzielił H. Knothe swą pracę na dwie części, z których pierwsza (s. 7 - 355) jest ogólna i zawiera analizę norm prawnych odnoszących się w historycznym rozwoju do pojęcia osób małoletnich oraz zakresu ich zdolności do czynności prawnych. Mieszczą się tu też zagadnienia opieki (ewentualnie kurateli) nad małoletnimi. Część druga (s. 356 - 453) poświęcona jest zdolności małoletnich do zawierania czynności prawnych określonego rodzaju. W zakresie prawa rzeczowego i zobowiązań omawia tu autor nabycie posiadania, wykonanie zobowiązań oraz zdolność do zawierania przez małoletnich umów o pracę lub usługi. Z prawa rodzinnego i spadkowego wybrał on natomiast kwestie zawarcia małżeństwa, sporządzenia testamentu oraz przyjęcia lub odrzucenia spadku.

Zagadnienia merytoryczne są ułożone w poszczególnych częściach w porządku chronologicznym, nad którym warto się zatrzymać. Ukazuje on trud i odwagę Autora, przekopującego się przez wielowiekowy materiał źródłowy. Rozdział I (s. 7 - 100) poświęcony jest prawu rzymskiemu, głównie okresu klasycznego i justyniańskiego. Omawia tu H. Knothe wszystkie znane prawu rzymskiemu kategorie wiekowe, wpływające na zakres zdolności do czynności prawnych. Rozdział II (s. 101 - 158) zatytułowany jest: „Die Rechtsentwicklung in Deutschland von

den Anfängen bis zum Usus Modernus". W kolejności zostały tu omówione: średniowieczne prawo niemieckie z okresu przed recepcją prawa rzymskiego, dawne prawo powszechne i doktryna pandektystyczna, a także niemieckie prawa partykularne w okresie recepcji i *usus modernus pandectarum*. Rozdział II (s. 159 - 205) składa się z dwu obszernych paragrafów, obejmujących niemieckie kodyfikacje wieku oświecenia (Landrecht pruski oraz ABGB) i Kodeks Napoleona łącznie z jego niemiecką wersją w postaci *Landrecht für das Grossherzogtum Baden*. Wiek XIX ujęty został w rozdziale IV (s. 206 - 264), a w nim: prawo powszechne (*das jüngere gemeine Recht*), kodeks cywilny Królestwa Saksonii, projekt kodeksu cywilnego dla Bawarii, tzw. drezdeński projekt niemieckiego prawa obligacyjnego, wreszcie rozwój prawa dotyczącego małoletnich w Prusach i w Rzeszy do wydania BGB. Tej ostatniej kodyfikacji poświęcony jest rozdział V (ostatni w części pierwszej; s. 265 - 355), zawierający nadto uwagi o późniejszych zmianach w kodeksie aż po aktualny stan prawny. Osobny paragraf tego rozdziału obejmuje analizę prawa NRD (w omawianym zakresie) oraz treść przepisów obowiązującego tamże kodeksu cywilnego z 19 czerwca 1975 r.

Po części drugiej, utrzymanej w miarę możliwości (tj. stosownie do zachowanego materiału prawnego) w tym samym porządku czasowym, następuje jeszcze dodatkowy rozdział („Anhang”, s. 454 - 479), zawierający uwagi co do potrzeby zreformowania w RFN przepisów dotyczących zdolności do czynności prawnych osób małoletnich.

Już z tego przeglądu treści monografii H. G. Knothe widać, że ma ona charakter interdyscyplinarny i może zainteresować zarówno romanistów, jak i historyków prawa okresów późniejszych oraz cywilistów. Pozytywna opinia o pracy (jako dysertacji — *Juristenzeitung*, 1982 r., s. 616) potwierdza, że jej lektura jest warta polecenia.

M.K.

P. B. M. Blaas, *Continuity and Anachronism. Parliamentary and Constitutional Development in Whig Historiography and Anti-Whig Reaction between 1890 - 1930*, Martinus Nijhoff, The Hague—Boston—London 1978, ss. XVI + 441.

Prezentowana praca jest obszerną monografią wydaną w cenionej serii „Archives Internationales D'Histoire des Idées”. Całość składa się z sześciu rozdziałów. Przedmiotem jest rekonstrukcja i analiza historiografii whigowskiej i reakcji na prezentowane przez nią podejście do badań historycznych, która wystąpiła w latach 1890 - 1930.

Autor podjął niezwykle istotny i nie opracowany w historii historiografii temat. Podjęty problem jest tym bardziej interesujący, że nie było w wieku dziewiętnastym szkoły historycznej bardziej związanej z ideologią i bieżącą polityką niż właśnie historiografia whigowska. W poszczególnych rozdziałach P. B. M. Blaas analizuje założenia i treść whigowskiego spojrzenia na historię, wybór pól badawczych oraz interpretację faktów. Czyni to badając prace Seeleya, Gardinera, Unwina, Palgrave'a, Allena, Hallama, Macaulaya i szkoły oxfordzkiej (Stubbsa, Freemana, Greena), a także Maitlanda, Pollarda, Touta.

Termin „historiografia whigowska” ukuty został w latach trzydziestych XX stulecia przez H. Butterfielda na określenie dziewiętnastowiecznej historiografii liberalnej i jest obecnie w powszechnym użyciu. Główny zarzut formułowany